

НАПРЯМИ СТРУКТУРНОЇ КОРЕКЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

УДК 332.12

Ребар О. В.

Визначено, що неоднозначні процеси, які відбуваються у регіональному розвитку держави, зумовили активізацію впливу екзогенних та ендогенних чинників, що призвело до поглиблення диспропорцій розвитку окремих територій. Розглянуто стан інституційного забезпечення окремих напрямів реалізації державної регіональної політики в умовах територіально-адміністративної реформи. Особливу увагу приділено проблемі використання територіальних одиниць. Обґрунтовано рекомендації щодо основних напрямів структурної корекції Тернопільського регіону.

Ключові слова: трансформаційні перетворення, структурна корекція, територіальні системи, міжгалузеві пропорції, структурні деформації, диверсифікація.

НАПРАВЛЕНИЯ СТРУКТУРНОЙ КОРРЕКЦИИ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ: ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

УДК 332.12

Ребар О. В.

Определено, что неоднозначные процессы, которые происходят в региональном развитии государства, обусловили активизацию влияния экзогенных и эндогенных факторов, что привело к углублению диспропорций развития отдельных территорий. Рассмотрено состояние институционального обеспечения отдельных направлений реализации государственной региональной политики в условиях территориально-административной реформы. Особое внимание уделено проблеме использования территориальных единиц. Обоснованы рекомендации относительно основных направлений структурной коррекции Тернопольского региона.

Ключевые слова: трансформационные превращения, структурная коррекция, территориальные системы, межотраслевые пропорции, структурные деформации, диверсификация.

DIRECTIONS OF STRUCTURAL CORRECTION OF REGIONAL ECONOMY: TERRITORIAL ASPECT

UDC 332.12

Rebar O. V.

Ambiguous processes which take place in regional development of the state, stipulated activation of influence of exogenous and endogenous factors, that resulted in deepening of separate territories development disproportions. The state of the institutional providing of separate directions of realization of public regional policy in the conditions of territorial-administrative reform is considered. Special attention is paid to the problem of the use of

territorial units. In the article recommendations in relation to basic directions of structural correction of the Ternopil region are given.

Key words: transformation transformations, structural correction, territorial systems, interbranch proportions, structural deformations, diversification.

Перетворення у вітчизняній промисловості тісно пов'язані з комплексом специфічних завдань, що вимагають негайного впровадження, серед яких: створення сучасного ринкового середовища, усунення екстенсивного типу розвитку промисловості країни та регіонів, усунення численних деформацій у її структурі. Нагального втілення структурних перетворень у промисловості вимагають також і соціально-економічні реформи, спрямовані на забезпечення належного рівня добробуту населення держави, і адаптація промислового виробництва до новітніх тенденцій розвитку.

Проблемам регіонального розвитку економіки України присвячено багато наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, здобутки яких мають велике наукове і практичне значення. Окремі аспекти дослідження структурної корекції промислового виробництва висвітлені в працях О. Бузгалина [1], А. Вебера [2], Б. Гаврилишина [3], Р. Грегорі [4], У. Ізарда [5], В. Крючкова [6], А. Льюша [7], І. Мерсіянова [8], О. Невелєва [9], М. Портера [10], М. Седлака [11], М. Скрипченко [12], В. Спіцнаделя [13], Е. Фреза [14] та ін.

Проте в науковій літературі відсутні цілісні та інтегровані дослідження структурної перебудови конкретної галузі з урахуванням регіональної політики. Крім того, трансформаційні перетворення в регіоні та промисловості вимагають ретельного дослідження із постійним урахуванням внутрішнього і зовнішнього середовищ функціонування виробничих та регіональних систем.

Метою статті є пошук оптимальних напрямів структурної корекції регіональної економіки територіальних систем.

Пропорційний економічний розвиток територіальних систем пов'язаний, передусім, з вибором пріоритетних видів економічної діяльності й швидкості структурних та інвестиційних перетворень.

Аналітичні дослідження структурного коригування регіональних економік показують, що на сьогодні характерною для них є певна монофункціональна спрямованість. Для більшості з них лише одна чи дві галузі відіграють основну регіональноутворюючу роль. Так, у 16 регіонах України основне місце займають сільське господарство, харчова промисловість та переробка сільськогосподарської сировини (передусім, це традиційні аграрні області – Тернопільська, Вінницька, Хмельницька, Чернігівська). У Донецькій, Дніпропетровській, Запорізькій областях найбільша питома вага в обсязі регіонального виробництва належить металургії та металообробці, у Запорізькій та Сумській областях – машинобудуванню, Луганській та Полтавській областях – добувній промисловості. Тобто спостерігається ситуація, яка може зумовити депресивний статус території, що найбільш яскраво виявляється у розвитку так званих "старопромислових" вугледобувних регіонах і малих містах України [12, с. 108].

Разом з тим на структурній збалансованості регіональних економік негативно відобразився вияв таких ризиків посттрансформаційного етапу розвитку економіки, як: зростання підприємницької активності в "центрі" за рахунок "периферії"; скорочення обсягів надходжень до бюджетів; зниження рівня якості ресурсного потенціалу;

надмірна територіальна концентрація бізнесу і господарських ресурсів; посилення міжнародної трудової міграції. Одночасно концентрація бізнесу в "центрі" та великих містах обумовила гостру диспропорцію між попитом і пропозицією робочої сили, в тому числі висококваліфікованої, що загостило, у свою чергу, напруженість на ринку праці в багатьох регіонах, активізацію міжрегіональної міграції [9, с. 95].

До основних причин існування структурних диспропорцій регіональних економік можна зарахувати: обмеженість ресурсів (фінансових, інвестиційних, інноваційних); скорочення обсягів інноваційного виробництва; високу ресурсомісткість регіональних економік та високу частку проміжного споживання у структурі ВРП; недостатню ефективність використання економічного, у першу чергу ресурсного, потенціалу, недостатню базу оподаткування, домінування трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів, їх напруженість, обмеженість джерел фінансування розвитку інфраструктури тощо. На їх поглиблення негативно вплинула світова фінансова криза 2008 – 2009 рр. (посилились валютні дисбаланси, зростання зобов'язань секторів економіки регіонів, різка реальна девальвація гривні) [9, с. 95].

Проведений аналіз засвідчив, що, по-перше, структурні трансформації відбувалися стихійно, по-друге, ринкові інститути як основна рушійна сила економічного розвитку досить повільно здійснюють ці структурні зрушення, по-третє, актуалізується питання про підвищення ролі місцевих органів влади у структуруванні економіки регіонів.

Зазначене обумовлює необхідність структурного реформування регіональних економік з метою створення умов для забезпечення, передусім, їх пропорційного розвитку. Таке реформування має здійснюватися в контексті реалізації сучасної парадигми регіонального розвитку, концептуальними засадами якої є:

- 1) розгляд регіону як самостійної одиниці в господарському комплексі країни, а також як відкритої системи, що взаємодіє з іншими регіонами та країнами;
- 2) якісні перетворення міжгалузевих пропорцій мають здійснюватися на основі зміни технологічних укладів;
- 3) перехід до кластерних моделей структурування регіональних систем;
- 4) зростання значення соціально-економічних пріоритетів;
- 5) стратегічне управління структурними змінами на основі інноваційної моделі розвитку;
- 6) забезпечення комплексності в розробленні й реалізації програм структурних трансформацій та збалансування інтересів і пріоритетів державного й регіонального управління соціально-економічним розвитком регіонів.

Головною метою структурної корекції регіональних економік є їх збалансування та підтримка такої пропорційності, при якій досягається найбільш динамічний, стійкий та безкризовий розвиток і забезпечується органічне включення у національну та світогосподарську економічні системи [8]. Для досягнення цієї мети доцільним є виокремлення у межах регіональних стратегій окремого розділу з визначенням напрямів структурного корегування та визначення пріоритетів структурної політики в регіоні. Такий

розділ повинен бути диверсифікованим і відповідати специфіці потреб регіону. Очевидними є також проблеми узгодженості цього розділу з макроструктурними стратегічними цілями України, створення регіональних центрів відповідальності, можливостями місцевих органів влади реалізувати такі стратегії у межах чинного правового поля і наявних фінансових ресурсів.

Проведені оцінки структурних деформацій у досліджуваних регіонах дозволяють нам сформулювати основні пріоритети структурної корекції Тернопільського регіону. Основою реалізації такої політики повинна стати стратегія структурної перебудови економіки регіону, яка базуватиметься на продуманому впливі держави на секторальну структуру для отримання необхідних соціально-економічних наслідків, а саме:

збалансованого розвитку регіону, через забезпечення економічного зростання, що ґрунтується на підтримці стратегічно важливих наукоємних галузях, від яких залежить розвиток технології, динаміка та ефекти зростання в інших галузях, нарощування зовнішньоекономічного потенціалу регіону;

сталого розвитку для збереження можливостей довгострокового відтворення регіональної економічної системи через розробку довгострокових програм сталого розвитку;

конкурентного розвитку за рахунок поєднання соціальних, економічних та екологічних пріоритетів на основі забезпечення інноваційності економічних виробництв з активізацією розвитку рекреаційно-туристичного та транзитного потенціалу області.

Пріоритетними цілями реалізації стратегії структурної перебудови економіки Тернопільської області повинні бути:

розвиток реального сектору економіки як основи соціально-економічного зростання (відновлення промислового виробництва, будівельної галузі, стабілізація та оптимізація структури агропромислового комплексу, проведення ефективної інноваційної та науково-технічної політики), орієнтація на збільшення обсягів і розширення складу перспективних технологій, що забезпечують більше зростання доданої вартості;

стимулювання розвитку наукоємних та високотехнологічних виробництв і створення умов для здійснення капіталовкладень у технологічне оновлення виробництва; підвищення якості функціонування інноваційної інфраструктури в регіоні, зокрема її наукоємної складової, та підвищення капіталізації природних та історико-культурних цінностей регіону;

покращення інвестиційного клімату (як для внутрішніх, так і для іноземних інвесторів) для підвищення ефективності регіональної економіки;

підтримка внутрішнього споживчого ринку товарів та послуг;

формування умов для активізації використання туристично-рекреаційного потенціалу регіону;

розвиток виробництв, які орієнтуються на місцеві ресурси або ж використовують у своїй діяльності вторинну сировину, стимулювання заходів щодо подолання ресурсовитратного характеру виробництва;

досягнення оптимального зв'язку між виробничою і соціальною сферами, прискорення зростання питомої ваги сфери послуг у структурі валового регіонального продукту;

розвиток виробничої інфраструктури, зокрема таких її елементів, як транспорт та зв'язок, використання вигідного географічного положення регіону;

подолання територіальних диспропорцій розвитку, оптимізація розміщення продуктивних сил на території регіону шляхом вирівнювання рівнів економічного розвитку районів.

Таким чином, структурне корегування розвитку Тернопільської області має бути спрямоване на перебудову відтворювальних пропорцій в економіці, оптимізацію співвідношення різних її комплексів (секторів) – споживчого, інноваційного, енергосировинного та інфраструктурного.

Отже, на сьогодні структурне корегування регіональних економік носить здебільшого монофункціональну спрямованість, де лише одна чи дві галузі відіграють основну регіональноутворюючу роль.

Основними причинами виникнення структурних диспропорцій можна вважати: обмеженість ресурсів (фінансових, інвестиційних, інноваційних); скорочення обсягів інноваційного виробництва; надто висока ресурсомісткість регіональних економік та частка проміжного споживання у структурі ВРП; недостатня ефективність використання економічного, в першу чергу ресурсного, потенціалу, недостатня база оподаткування, домінування трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів, їх напруженість, обмеженість джерел фінансування розвитку інфраструктури тощо.

Для реалізації стратегії структурної перебудови економіки Тернопільської області пріоритетом має виступати:

розвиток реального сектору економіки як основи соціально-економічного зростання (відновлення промислового виробництва, будівельної галузі, стабілізація та оптимізація структури агропромислового комплексу, проведення ефективної інноваційної та науково-технічної політики), орієнтація на збільшення обсягів і розширення складу перспективних технологій, що забезпечують більше зростання доданої вартості;

покращення інвестиційного клімату (як для внутрішніх, так і для іноземних інвесторів) для підвищення ефективності регіональної економіки;

формування умов для активізації використання туристично-рекреаційного потенціалу регіону.

Викладені у статті пропозиції не висвітлюють повністю суть даної проблеми. Тому подальшого вивчення та дослідження заслуговують питання пошуку та виявлення сучасних тенденцій структурного корегування економіки територіальних систем.

Література: 1. Бузгалин А. Закономерности переходной экономики: теория и методология / А. Бузгалин // Вопросы экономики. – 1995. – № 2. – С. 32-44. 2. Вебер А. Теория штандорта промышленности [Электронный ресурс] / Вебер А. – Режим доступа : polbu.ru/gavrilov_reconomy/ch09_i.html. 3. Гаврилишин Б. Стратегия стабильного развития та Европейська модель "еко-соціальної ринкової економіки" як основа конкурентоздатності України в сучасну епоху. Аналітична записка та рекомендації новій владі [Електронний ресурс] / Б. Гаврилишин, В. Вовк. – Режим доступа : <http://greenkit.net:8080/greenkit/Members/Intereco/strategy>. 4. Gregory Paul R. Soviet economic structure and performance / Paul R. Gregory, Robert C. Stuart. – NY : Harper & Row, 1981. 5. Изард У. Методы регионального анализа: введение в науку о регионах / У. Изард. – М., 1996. – С. 29. 6. Крючкова В. І. Структурні чинники розвитку економіки України : монографія / В. І. Крючкова. – К. : Наукова думка, 2004. – 319 с. 7. Losch A. The Economics of Location / A. Losch. – New Haven. University Press, 1954. 8. Мерсянова И. В. Развитие территории

ального общественного самоуправления [Электронный ресурс] / И. В. Мерсиянова : Министерство экономического развития Российской Федерации. – 2008. – С. 22–29. – Режим доступа : www.economy.gov.ru. 9. Невелев О. М. Сталый-розвиток регіону: стратегічні напрями та механізми [текст] / О. М. Невелєв. – К. : НДІСЕП, 2001. – 95 с. 10. Портер М. Конкурентная стратегия [текст] / М. Портер. – М. : Альпина Паблішерз, 2011. – 454 с. 11. Седлак М. Экономическая реформа и приватизация в Чехии и Словакии / М. Седлак, М. Баранов, Р. Френч // Проблемы теории и практики. – 1993. – № 1. – С. 35–40. 12. Модели эндогенного зростання економіки : монографія / за ред. докт. екон. наук М. І. Скрипниченко. – К. : Ін-т екон. та прогнозування, 2007. – 576 с. 13. Спицнадель В. Н. Теория и практика принятия оптимальных решений : учебн. пособ. / В. Н. Спицнадель. – СПб. : ИД "Бизнес-пресса", 2002. – 394 с. 14. Фрезе Э. Реконструкция предприятий: направления, цели, средства / Э. Фрезе, Л. Тойсфен, Т. Бескен // Проблемы теории и практики управления. – 1996. – № 4. 15. Хейнман С. А. Некоторые экономические аспекты единой технической политики / С. А. Хейнман // Вопросы экономики. – 1963. – № 4. – С. 20–23.

References: 1. Buzgalin A. Zakonomernosti perekhodnoy ekonomiki: teoriya i metodologiya / A. Buzgalin // Voprosy ekonomiki. – 1995. – No. 2. – Pp. 32 – 44. 2. Veber A. Teoriia shtandorta promyslovosti [Electronic resource] / Veber A. – Access mode : polbu.ru/gavrilov_reconomy/ch09_i.html. 3. Havrylyshyn B. Stratehiia stalogo rozvytku ta yevropeyska model "eko-sotsialnoyi rynkovoї ekonomiki" yak osnova konkurentozdatnosti Ukrainy v suchasnu epokhu. Analychna zapyska ta rekomendatsiyi novii vladi [Electronic resource] / B. Havrylyshyn, V. Vovk. – Access mode : <http://greenkit.net:8080/greenkit/Members/intereco/strategy>. 4. Gregory Paul R. Soviet economic structure and performance / Paul R. Gregory, Robert C. Stuart. – NY : Harper & Row, 1981. 5. Izard U. Metody regionalnogo analiza: vvedenie v nauku o regionakh / U. Izard. – M., 1996. – P. 29. 6. Kryuchkova V. I. Strukturni chynnyky rozvytku ekonomiki Ukrainy : monografiia / V. I. Kryuchkova. – K. : Naukova dumka, 2004. – 319 p. 7. Losch A. The Economics of Location / A. Losch. – New Haven : University Press, 1954. 8. Mersiyanova I. V. Razvitie territorialnogo obshchestvennogo samoupravleniya [Electronic resource] / I. V. Mersiyanova : Ministerstvo ekonomicheskogo razvitiya Rossiyskoy Federatsii. – 2008. – Pp. 22–29. – Access mode : www.economy.gov.ru. 9. Nevelev O. M. Stalyi rozvytok regionu: strategichni napriamy ta mekhanizmy [tekst] / O. M. Nevelev. – K. : NDISEP, 2001. – 95 p. 10. Porter M. Konkurentnaya strategiya [tekst] / M. Porter. – M. : Alpina Pablishez, 2011. – 454 p.

11. Sedlak M. Ekonomicheskaya reforma i privatizatsiya v Chexii i Slovakii / M. Sedlak, M. Baranov, R. French // Problemy teorii i praktiki. – 1993. – No. 1. – Pp. 35 – 40. 12. Modeli endogenno zrostannia ekonomiki : monografiya / za red. dokt. ekon. nauk M. I. Skrypnychenko. – K. : Ін-т екон. та прогнозування, 2007. – 576 p. 13. Spitsnadel V. N. Teoriya i praktika prinyatiya optimalnykh resheniy : uchebnoe posobie / V. N. Spitsnadel. – SPb. : Izd. dom "Biznes-pressa", 2002. – 394 p. 14. Freze E. Rekonstruktsiya predpriyatiy: napravleniya, tseli, sredstva / E. Freze, L. Toysfen, T. Besken // Problevy teorii i praktiki upravleniya. – 1996. – No. 4. 15. Kheyman S. A. Nekotorye ekonomicheskie aspekty edinoi tekhnicheskoy politiki / S. A. Kheyman // Vopr. ekonomiki. – 1963. – No. 4. – Pp. 20–23.

Інформація про автора

Ребар Ольга Василівна – аспірант Київського науково-дослідного економічного інституту, ст. викладач кафедри маркетингу та комерційної діяльності ПВНЗ "Тернопільський комерційний інститут" (46027, м. Тернопіль, вул. Буль. Просвіти, 6, кв. 104, e-mail: o_rebar@mail.ru).

Інформація об авторе

Ребар Ольга Васильевна – аспирант Киевского научно-исследовательского экономического института, ст. преподаватель кафедры маркетинга и коммерческой деятельности ПВНЗ "Тернопольский коммерческий институт" (46027, г. Тернополь, ул. Буль. Просвитель, 6, кв. 104, e-mail: o_rebar@mail.ru).

Information about the author

Rebar Olga Vasyilivna – postgraduate student of Kiev Research economic institute, Senior teacher of marketing and commercial activity department PVNZ "Ternopil commercial institute" (Bul. Prosvity str., 6, flat 104, Ternopil, 46027, e-mail: o_rebar@mail.ru).

Рецензент
докт. екон. наук,
професор Гавкалова Н. Л.

Стаття надійшла до ред.
29.02.2012 р.